

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

รัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย

จัดทำโดย พลตำรวจโท วิสณุ ปราสาททองโอสถ
รหัส ๕๙๐๔๓๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญกับหลักประชาธิปไตย

พลตำรวจโท วิสณุ ปราสาททองโอสถ¹

บทคัดย่อ

นับตั้งแต่ประเทศไทย ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจสูงสุดแต่เพียงพระองค์เดียว มาเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงจำกัดพระราชอำนาจของพระองค์เองโดยการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ซึ่งในอดีตรัฐธรรมนูญทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นฉบับถาวรหรือชั่วคราว พระมหากษัตริย์จะเป็นผู้พระราชทานให้ อีกทั้งยังทรงใช้พระราชอำนาจภายใต้รัฐธรรมนูญและพระราชทานพระราชอำนาจสูงสุดไปสู่ปวงชนชาวไทย ซึ่งรัฐธรรมนูญแทบทุกฉบับบัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” แสดงให้เห็นว่าตามกฎหมาย อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศชาติอยู่ที่พระมหากษัตริย์และประชาชน โดยพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจผ่านฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ซึ่งแต่ละฝ่ายจะเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการตามรัฐธรรมนูญด้วย

คำสำคัญ: รัฐธรรมนูญ ประชาธิปไตย

¹ ผู้บัญชาการสำนักงานกำลังพล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

บทนำ

รัฐธรรมนูญ (Constitution) เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัติเป็นอันใช้บังคับมิได้ ถ้ามองว่าเป็นกฎหมาย รัฐธรรมนูญก็เป็นกฎหมายที่กำหนดโครงสร้าง กลไก พื้นฐานของประเทศและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งเป็นหัวใจของการปกครอง รัฐธรรมนูญก็เป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวง จึงมีผู้คิดว่ามีฐานะเป็นกฎหมายสูงสุด ความสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเพราะ บทบัญญัติอื่นใดในระบบกฎหมาย จะขัดแย้งหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ และการแก้ไขเพิ่มเติมกระทำได้โดยยาก โดยวิธีการพิเศษยิ่งกว่าการแก้ไขกฎหมายอื่น

ความหมายของรัฐธรรมนูญ

นักวิชาการทางด้านนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ ได้ให้ความหมายของรัฐธรรมนูญแตกต่างกัน เช่น หมายถึง บรรดากฎ ข้อบังคับ ซึ่งแบ่งสรรอำนาจต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยจะกำหนดว่า องค์การของรัฐจะใช้อำนาจ (Power) เหล่านั้นได้อย่างไร อันเป็นการกำหนดสิทธิอำนาจ (Authority) ของรัฐบาลต่อประชาชน²

หมายถึง กฎข้อบังคับขั้นพื้นฐานอันหมายถึงทั้งในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร และที่ไม่ได้อยู่ในรูปแบบลายลักษณ์อักษร ซึ่งรวมถึงข้อบังคับที่เป็นกฎหมาย (Legal) ทั่วไปและข้อบังคับอื่นใดที่พิเศษนอกเหนือไปจากกฎหมาย (Extra-Legal) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารประเทศ³

หมายถึง กฎหมายที่กำหนดระเบียบแห่งอำนาจสูงสุดในฐานะความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจต่อกัน และกัน⁴

หมายถึง กฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ หรือถ้าจะกล่าวให้ชัดเจนลงไปอีกก็หมายถึงกฎหมายสูงสุดที่วางหลักเกณฑ์แนวทางเกี่ยวกับการปกครองบริหารประเทศ รวมทั้งขอบเขตวิธีการควบคุมและช่วงระยะเวลาในการเข้าไปมีอำนาจในการปกครองบริหารประเทศดังกล่าวแล้วด้วย⁵

² Huzar and Stevenson, T.H. (๑๙๕๑) Political Science, (Ames, Iowa : Littfield, Adams.

³ Renny, Austin, (๑๙๖๒) The Governing of men, New York , Holt, Rinehart and Winston, pp.๗๗

⁴ หยุต แสงอุทัย, (๒๕๑๘) คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๗๕.

⁵ โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์, (๒๕๒๖) รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง, กรุงเทพฯ, เจริญรัฐการพิมพ์, หน้า ๑.

หมายถึง กฎหมายที่กำหนดโครงสร้างกลไกพื้นฐานในการปกครองประเทศ และรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเป็นกฎหมายที่วางระเบียบการปกครองของรัฐทั้งหมด⁶

โดยสรุป รัฐธรรมนูญหมายถึงกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยจะกำหนดรูปแบบหลักการ และวิธีการดำเนินการปกครอง รวมทั้งสิทธิหน้าที่ที่รัฐมีต่อประชาชนและประชาชนมีต่อรัฐ⁷

ลักษณะพิเศษของรัฐธรรมนูญ

อาจจำแนกลักษณะพิเศษได้ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นกฎหมายสูงสุดเหนือกฎหมายทั้งปวง
๒. เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักการและวิธีการในการปกครองประเทศ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจต่าง ๆ ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ
๓. เป็นกฎหมายที่กำหนดหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
๔. เป็นกฎหมายหลัก ทำให้การใช้บังคับกฎหมาย หรือการเปลี่ยนแปลงแก้ไข รวมถึงการตีความมีลักษณะแตกต่างไปจากกฎหมายทั่วไป

เหตุผลที่ถือว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด

๑. เป็นสัญญาประชาคมที่สมาชิกในสังคมทุกคนร่วมตกลงสร้างขึ้นมาเป็นกฎเกณฑ์ ในการปกครองสังคมนั้น ๆ รัฐธรรมนูญจึงต้องอยู่เหนือทุกส่วนของสังคม ทุกฝ่ายต้องเคารพและปฏิบัติตาม
๒. กระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญ ต่างไปจากกฎหมายทั่วไปที่ตราโดยรัฐสภา การจัดทำรัฐธรรมนูญจะมีกระบวนการพิเศษ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม เช่นประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการร่างรัฐธรรมนูญ หรือมีส่วนลงประชามติให้ความยินยอม ดังนั้นรัฐธรรมนูญฉบับเก่า ๆ ของไทยที่เขียนโดยคณะบุคคลเพียงไม่กี่คนจึงขาดความชอบธรรมและไม่ได้รับการยอมรับ
๓. รัฐธรรมนูญจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้น และจัดแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตย อีกทั้งยังรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล กำหนดขอบเขตในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลดังมี

⁶ มานิตย์ จุมปา, (๒๕๔๖) คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง, กรุงเทพฯ, วิทยาลัยฯ, หน้า ๕๕.

⁷ จักร พันธุ์เพชร, (๒๕๕๑) การเมืองการปกครองไทยจากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ, ปทุมธานี, มายด์ พับลิชชิ่ง, หน้า ๓๓๑.

คำกล่าวที่ว่า สังคมใดไม่มีการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และไม่มีการแบ่งแยกการใช้อำนาจ อธิปไตย สังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญเนื่องจากฐานะของความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ เป็นผล ให้กฎหมายอื่นไม่สามารถบัญญัติให้ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญได้ ทำให้ต้องมีระบบควบคุมมิให้กฎหมายใด ๆ มาขัดกับรัฐธรรมนูญได้จึงต้องมีการตรวจสอบโดยองค์กรที่เรียกว่า ศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์การปกครอง และโครงสร้างในการจัดตั้งองค์กรของรัฐ และยังมีกำหนดสิทธิหน้าที่ของประชาชนไว้อย่างชัดเจน ซึ่งกฎหมายใดๆ หากมีข้อความขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญจึงไม่อาจบังคับใช้ได้

ประเภทของรัฐธรรมนูญ

แบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. รัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (Unwritten Constitution)

เป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน โดยมีรัฐธรรมนูญของ อังกฤษเป็นแม่แบบ เกิดขึ้นก่อนรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีที่มาจาก ๔ แหล่งได้แก่

(๑) กฎหมายที่ตราขึ้นโดยสภา (State Law) หากกฎหมายนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการจัด ระเบียบอำนาจทางการเมืองการปกครอง ถือว่ากฎหมายนั้นเป็นส่วนประกอบหนึ่งของรัฐธรรมนูญ

(๒) คำพิพากษาของศาลยุติธรรม (Case Law) โดยเฉพาะเรื่องการรับรองสิทธิเสรีภาพของ ประชาชน คำพิพากษาของศาลยุติธรรม โดยมาจากข้อบังคับ (Common Law) ที่มีคำพิพากษา กับ การตีความทางกฎหมาย

(๓) จารีตประเพณี (Custom) อันเป็นลักษณะประจำชาติของอังกฤษที่ยึดถือขนบธรรมเนียม ประเพณีอย่างเคร่งครัด

(๔) ธรรมเนียมปฏิบัติทางรัฐธรรมนูญ (Convention of the Constitution) ได้แก่การ ปฏิบัติทางการเมืองที่ได้มีที่มาจากสภาหรือศาล แต่เกิดจากการปฏิบัติซ้ำกันมาเป็นเวลายาวนานจน กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ผู้ปกครองไม่อาจละเมิดได้

รัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร มีข้อดีคือสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อม แต่ก็มีข้อเสียได้แก่หากผู้ปกครองกลุ่มใด ตรากฎหมายใหม่เพื่อลบล้างกฎหมายเดิม ก็ จะมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญเดิมทันที แต่เหตุการณ์เช่นว่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นกับประเทศอังกฤษ เนื่องจากเป็นประเทศที่มีพลเมืองที่ยึดถือวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเคร่งครัด

๒. รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Written Constitution)

เป็นรัฐธรรมนูญที่มีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในเอกสารอย่างชัดเจน เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ก็จะใช้รัฐธรรมนูญประเภทนี้ เพราะมีความชัดเจนในบทบัญญัติและสามารถอ้างอิงได้

ข้อดีของรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร คือจะสามารถอ้างอิงถึงบทบัญญัติได้อย่างชัดเจน และมีความเป็นเสถียรภาพ เนื่องจากรัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรนั้นจะเปลี่ยนแปลง แก้ไข หรือยกเลิกได้ยาก แต่อาจเป็นปัญหาหากต้องการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากจะต้องมีขั้นตอนและกระบวนการแก้ไขที่ยุ่งยากซับซ้อน

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การปกครองโดยผู้ถูกปกครอง หรือการปกครองโดยประชาชน ซึ่งภาษาไทย คำว่าประชาธิปไตย มาจากคำว่า “ประชา” หมายถึง ประชาชนพลเมือง กับคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ และเมื่อรวมกันแล้ว ก็จะหมายถึง ระบอบการปกครองที่อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชน

ประชาธิปไตย มีรากศัพท์มาจากคำว่า ประชา+อธิปไตย คือประชาชนมีอำนาจอสูงสุด อีกทั้งประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง เช่น การแสดงความคิดเห็นในการชุมนุม ในทรัพย์สิน ในการเลือกอาชีพ หรือการนับถือศาสนา เป็นต้น ซึ่งในขอบเขตของกฎหมาย ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในด้านต่าง ๆ ภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น จะเป็นระบอบการปกครองตนเองของประชาชน ตรงกันข้ามกับระบอบอำนาจนิยม (เช่น ระบอบราชาธิปไตย, ระบอบเผด็จการทหาร, ระบอบอำมาตยาธิปไตย) ซึ่งเป็นระบอบปกครองโดยคนเดียว หรือโดยคนกลุ่มน้อย ผู้มีอำนาจมากกว่าประชาชนทั่วไป (เรียกว่า พวกอภิสิทธิชน) ซึ่งระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบที่จะสร้างควมมีประสิทธิภาพ (ในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศ) และความเป็นธรรมได้มากกว่าระบอบอำนาจนิยม

ระบอบการปกครองใดที่อำนาจอสูงสุดไม่ได้เป็นของประชาชน ระบอบนั้นย่อมไม่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้น อำนาจอสูงสุดของประชาชนจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่จะแยกการปกครองระบอบประชาธิปไตยออกจากระบบอื่นๆ ดังนั้น ประชาชนจึงมีเสรีภาพ และมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน

เสรีภาพ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดก็ได้ตามที่กฎหมายกำหนด และกฎหมายนั้นจะต้องออกโดยความเห็นชอบจากประชาชนด้วยไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม

หลักการสำคัญของประชาธิปไตย

หลักการสำคัญของประชาธิปไตยอาจจำแนกได้เป็น ๔ หลักสำคัญ⁸ ได้แก่

๑. หลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน

ประชาธิปไตยนับเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนร่วมกัน และประชาชนจะเป็นเจ้าของอำนาจเป็นผู้ร่วมกันใช้ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม

๒. หลักเสรีภาพ

หลักการว่าด้วยสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย คือ สิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และอิสรภาพ (Freedom)

สิทธิ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้

เสรีภาพ หมายถึง โอกาสที่จะเลือกทำหรือไม่ทำระหว่างการเลือกหลายทางตามปรารถนาของตน โดยปราศจากข้อบังคับหรือข้อจำกัด จะจำกัดได้ก็แต่โดยกฎหมายเท่านั้น

อิสรภาพ หมายถึง การทำหรืองดเว้นที่จะทำสิ่งใดๆ ก็ได้ที่ไม่ละเมิดผู้อื่น

เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง ความสามารถของคนที่กระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายในขอบเขตข้อกำหนดของกฎหมาย เสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่การทำอะไรก็ได้ตามใจตนเอง เนื่องจากการทำตามใจตนเองโดยไม่คำนึงถึงจิตใจคนอื่น ๆ นั้นเป็นลักษณะของเผด็จการ

๓. หลักความเสมอภาค

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย หมายความว่า การที่ราษฎรทุกคนในประเทศมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน พื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นไปได้ในฐานะที่เป็นมนุษย์ปุถุชน อันจะทำให้ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

๔. หลักภราดรภาพ

ในการปกครองตนเองร่วมกันของประชาชนนั้น เมื่อคนในสังคมมีโอกาสและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม ย่อมทำได้อย่างสันติและหาข้อยุติที่เหมาะสมเป็นยอมรับกัน และมีความเคารพ

⁸ www.parliament.go.th, สืบค้นเมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๕

ซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความรักและปรารถนาดีต่อกันเปรียบดังญาติพี่น้อง หลักการภราดรภาพและหลักเหตุผลจึงมีความสำคัญขั้นพื้นฐานของการสร้างและพัฒนาประชาธิปไตย

รูปแบบของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้มีรูปแบบการปกครองเหมือนกันทั้งหมด นักวิชาการได้พยายามเสนอหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่อาจใช้แบ่งรูปแบบการปกครองของประเทศประชาธิปไตยมากมายด้วยกัน สรุปได้เป็น ๒ หลักเกณฑ์ ดังนี้

๑. หลักประมุขของประเทศ

แบ่งรูปแบบประชาธิปไตยได้ ๒ ลักษณะคือ

๑.๑ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระมหากษัตริย์จะทรงใช้อำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นของปวงชน โดยใช้องค์กรแยกกันเป็น ๓ ทางคือทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารโดยผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการโดยผ่านทางศาล ส่วนองค์พระมหากษัตริย์จะทรงเป็นกลางในทางการเมือง

๑.๒ มีประธานาธิบดีเป็นประมุข ผู้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทำหน้าที่เป็นประมุขของรัฐเพียงหน้าที่เดียว

๒. หลักการรวมและการแยกอำนาจ

แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ

๒.๑ แบบรัฐสภา ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ได้แก่ การมีเฉพาะผู้แทนราษฎรเพียงสภาเดียวหรืออาจมี ๒ สภาก็ได้ มีทั้งสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งตัวแทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ประชาชนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง และวุฒิสภาซึ่งเป็นสภาของผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนมากสมาชิกได้มาจากการแต่งตั้ง แต่สมาชิกวุฒิสภาในบางประเทศก็มาจากการเลือกตั้ง ชื่อสภาอาจเรียกต่างกันได้ เช่น ในอังกฤษเรียกสภาผู้แทนราษฎรว่า สภาล่างและวุฒิสภาว่า สภาสูงหรือสภาขุนนาง แต่โดยหลักการสภาทั้งสองต้องประชุมร่วมกันรวมกันเป็น รัฐสภา ผู้ใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร คือมีอำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้ปกครองประเทศ และมีอำนาจบริหารในการให้ความเห็นชอบหรือจัดตั้งรัฐบาล และควบคุมการบริหารของรัฐบาลด้วย คือ รัฐบาลบริหารด้วยความไว้วางใจของรัฐสภา ในทางปฏิบัติถือกันเป็นหลักเกณฑ์ว่า สมาชิกสภากลุ่มหรือพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากสนับสนุนจะได้สิทธิในการจัดตั้งรัฐบาล เพื่อทำหน้าที่บริหารบ้านเมือง แต่รัฐบาลจะต้องอยู่ในความควบคุมของสมาชิกรัฐสภา ลักษณะดังกล่าวนี้ รัฐสภาและรัฐบาลต่างทำ

หน้าที่ของตน แต่รัฐสภาควบคุมรัฐบาลด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ และอาจลงมติไม่ไว้วางใจ เพื่อให้รัฐบาลลาออกได้ ส่วนรัฐบาลก็อาจยุบสภาได้ ทำให้เกิดความสมดุลแห่งอำนาจ

๒.๒ แบบประธานาธิบดี ระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีมีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบรัฐสภา การมีรัฐสภาเหมือนกัน แต่มีลักษณะที่แตกต่างกัน คือ การมีประธานาธิบดีเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร โดยประธานาธิบดีมีสิทธิและหน้าที่ในการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อบริหารประเทศและรับผิดชอบร่วมกัน ส่วนอำนาจนิติบัญญัตินั้นก็ยังคงตกอยู่ที่รัฐสภา การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีนี้ ทั้งประธานาธิบดีและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่างก็ได้รับเลือกจากประชาชนทั้งสองฝ่าย จึงต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ส่วนอำนาจตุลาการยังคงเป็นอิสระ ฉะนั้นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ต่างก็เป็นอิสระและแยกกันสถาบันผู้ใช้อำนาจทั้งสามจะเป็นตัวที่คอยยับยั้งและถ่วงดุลกันและกันไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดใช้อำนาจเกินขอบเขตเช่นการปกครองของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

๒.๓ แบบกึ่งรัฐสภา กึ่งประธานาธิบดี ระบอบประชาธิปไตยแบบนี้ประธานาธิบดีเป็นทั้งประมุขของรัฐและบริหารราชการแผ่นดินร่วมกับนายกรัฐมนตรี ในด้านการบริหารนั้นนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามประกาศใช้กฎหมาย และคณะรัฐมนตรีก็ยังคงเป็นผู้ใช้อำนาจบริหาร แต่ต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา ส่วนรัฐสภาเองก็ยังคงทำหน้าที่สำคัญ คือ ออกกฎหมายและควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ประธานาธิบดีในระบอบประชาธิปไตย แบบนี้เป็นผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศและการเมืองโดยทั่วๆ ไปทั้งยังทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการ ระหว่างรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังมีอำนาจยุบสภาได้ด้วย

ประเภทของระบอบประชาธิปไตย

แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๑. ประชาธิปไตยโดยตรง

เป็นรูปแบบการปกครองที่ให้ประชาชนทั่วประเทศ เป็นผู้ใช้อำนาจในการปกครองโดยตรง ด้วยการประชุมร่วมกัน พิจารณา ตัดสินปัญหาาร่วมกันในที่ประชุมโดยตรง และจะเป็นผู้เลือกตั้งเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของรัฐโดยตรง เราจะเห็นว่าประชาธิปไตยประเภทนี้จะใช้ได้ ในเชิงปฏิบัติจริงๆ ก็แต่เฉพาะในสังคมเล็กๆ หรือประเทศเล็กๆ ที่มีสมาชิกจำนวนน้อย ซึ่งแต่ละคนมีโอกาสอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาปัญหาต่างๆ อย่างละเอียดและมีเหตุผล แต่ถ้านำเอาประชาธิปไตยประเภทนี้มาใช้กับสังคมขนาดใหญ่ที่มีสมาชิกจำนวนมากแล้วจะเป็นอุปสรรค เนื่องจากความไม่พร้อม

เพื่อย่างกัน และการที่จะหาสถานที่ประชุมขนาดใหญ่ เพื่อให้ประชาชนทั้งประเทศมาประชุมในที่เดียวกันย่อมเป็นไปได้ยากยิ่ง

๒. ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม

เป็นประชาธิปไตยอีกประเภทหนึ่งซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประเทศต่างๆ ของโลกได้ขยายตัวออกไปมาก ประชาชนพลเมืองเพิ่มขึ้นปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมามาก ฉะนั้นโอกาสที่ประชาชนทั้งประเทศจะมานั่งปรึกษาหารือกัน เพื่อแก้ปัญหาแบบประชาธิปไตยโดยตรงย่อมเป็นไปได้ เพื่อแก้ไขอุปสรรคนี้แทนที่ประชาชนทุกคนจะต้องมาประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาตัดสินปัญหาใด ก็จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเลือกตัวแทนหรือที่รู้จักในนาม สมาชิกรัฐสภา เข้าไปสู่ที่ประชุมแทน ส่วนลักษณะและวิธีการเลือกสมาชิกรัฐสภาของประชาชนในแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน⁹

องค์ประกอบของประชาธิปไตย

๑. มีการเลือกตั้งผู้แทนที่เป็นอิสระและมีความยุติธรรม โดยปราศจากการก้าวก่ายจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและการใช้อำนาจอิทธิพลระบอบอุปถัมภ์

๒. มีระบบการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่ดี โดยประชาชนสามารถตรวจสอบถ่วงดุลฝ่ายบริหารได้ และต่างฝ่ายต่างตรวจสอบซึ่งกันและกัน รวมทั้งภาคประชาชนสามารถถอดถอนผู้แทนที่มีพฤติกรรมไม่ชอบธรรมได้

๓. มีการบริหารบ้านเมืองที่โปร่งใส และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ปราศจากผลประโยชน์ทับซ้อน การเล่นพรรคพวก หาประโยชน์ส่วนตัว

๔. มีรัฐธรรมนูญและกฎหมายเพื่อเป็นกฏกติกาในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

๕. องค์กรประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองที่ดี โดยประชาชนสามารถแสดงความเห็น หรือประชาพิจารณา และลงประชามติว่า ประชาชนจะรับหรือไม่ในเรื่องสำคัญๆ

๕. มีการกระจายการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สู่ประชาชน ทำให้เกิดประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจและสังคม และการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่มั่นคง สม่าเสมอ

⁹ www.ect.go.th เก็บถาวรเมื่อ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๕

เงื่อนไขที่จะทำให้เกิดระบอบประชาธิปไตย

แม้ว่าประเทศไทยจะมีการแนวทางในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาช้านาน แต่การที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพคือ

๑. รัฐจะต้องมีความชอบธรรมทั้งเชิงภูมิศาสตร์และรัฐธรรมนูญ คือประชาชนจะต้องยอมรับพรมแดนและระบบที่รัฐกำหนด สิ่งจะทำให้ไม่เกิดปัญหาความรุนแรงภายในประเทศ เช่น การปฏิวัติหรือการแบ่งแยกดินแดน

๒. ไม่เกิดการคุกคามต่ออธิปไตยและอำนาจของรัฐ

๓. ประชาชนยอมรับในการปกครองและมีความสมานฉันท์ และปฏิบัติตามหลักกฎหมายอย่างเคร่งครัด

การปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นหลักการปกครองของไทยว่า “ประมุข” คือ พระมหากษัตริย์ จะเปลี่ยนเป็นบุคคลอื่นไม่ได้ แต่พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านตัวแทน คือ รัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ต่างกับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเคยใช้ปกครองประเทศไทยก่อน วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองแผ่นดิน ฐานะของพระมหากษัตริย์จึงอยู่เหนือกฎหมาย เพราะทรงเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย ทรงเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายและวินิจฉัยอรรถคดี เรียกว่าใช้อำนาจอธิปไตยด้วยพระองค์เอง ประชาชนอยู่ในฐานะผู้ปฏิบัติตามพระราชโองการ จะละเมิดฝ่าฝืนมิได้ ตำแหน่งชนชั้นปกครอง (ข้าราชการ) ทั้งหมดพระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้แต่งตั้งและถอดถอนตามพระราชอัธยาศัย

การปกครองในระบอบประชาธิปไตย นับเป็นรูปแบบการปกครองที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนไม่ว่าจะเป็นมุมมองหรือทัศนคติ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือแบบแผนทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองและองค์กรทางการเมือง รวมทั้งความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง

ประเทศไทยจะเป็นประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับความตื่นตัวและความเข้มแข็งของภาคประชาชนในแต่ละประเทศ หลักการประชาธิปไตยระบอบประชาธิปไตย อยู่บนรากฐานหลักการที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน

ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่มีตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้แทนของตน รวมทั้งมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้แทนที่มิได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

๒. หลักเสรีภาพ

ประชาชนสามารถการกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บุคคลต้องการโดยไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ

๓. หลักความเสมอภาค

โดยประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากรและคุณค่าต่างๆของสังคมที่มีอยู่จำกัดอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกขัดขวางด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ

๔. หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม

โดยให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอหน้ากัน โดยผู้ปกครองไม่สามารถใช้อำนาจใดๆที่ตรอนเพิกถอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ และไม่สามารถใช้อำนาจที่อยู่เหนือกฎหมาย หรือเหนือกว่าประชาชนคนอื่นๆได้

๕. หลักการเสียงข้างมาก

การตัดสินใจใดๆที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งผู้แทนของประชาชนเข้าสู่ระบบการเมือง การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการ ย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้นๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือก โดยถือว่าเสียงข้างมากเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการและข้อเรียกร้องของประชาชนหมู่่มาก ทั้งนี้ ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อยด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่า ฝ่ายเสียงข้างมากจะต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งหมด เพื่อสร้างสังคมที่ประชาชนเสียงข้างน้อย รวมทั้งชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสต่างๆ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยไม่มีการเอาเปรียบกันและสร้างความขัดแย้งในสังคมมากเกินไป

บทสรุป

รัฐธรรมนูญนับเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับทุกประเทศไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบใดก็ตาม เนื่องจากในระบอบการปกครองนั้นจะต้องมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่จะแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน โดยเฉพาะในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญจะจำกัดอำนาจของรัฐไม่ให้มีการลิดรอนสิทธิอำนาจของประชาชนจนเกินไป ซึ่งจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมา จะมีข้อบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองมิให้รัฐเข้ามาละเมิดได้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีบทบัญญัติถึงหน้าที่และขอบเขตสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้เช่นกัน

ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ถึงแม้รัฐบาลจะมีการผลัดเปลี่ยนกันในการทำหน้าที่เข้ามาบริหารประเทศ แต่ก็ยังต้องอยู่ภายใต้กรอบที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ด้วย ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงเปรียบเสมือนกติกาที่จะใช้ในการปกครองประเทศ อันเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีรัฐบาลใดสามารถออกกฎหมายเพื่อลิดรอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้

ดังนั้น รัฐจึงจำเป็นต้องมีรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นหลักในการบริหารปกครองประเทศ เนื่องจาก

๑. รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งแสดงแหล่งที่มาของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจเนื่องจากการได้เป็นประเทศเอกราชจะมีความสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อรัฐได้รับอำนาจอธิปไตยทางการเมือง จึงเป็นการแสดงถึงที่มาของอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตยเป็นสิ่งที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้ชัดเจน เพื่อแสดงความเกี่ยวพันระหว่างรัฐกับประชาชนและขอบเขตของสิทธิหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

๒. รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งแสดงถึงฐานะของรัฐในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะการมีรัฐธรรมนูญของประเทศตนเองเป็นการแสดงถึงความเป็นเอกราชของรัฐนั้นและยังเป็นที่ยอมรับของรัฐอื่น ดังนั้น จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในเวทีการเมืองระดับโลก เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสิทธิอำนาจและความชอบธรรมในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

๓. รัฐธรรมนูญเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงพัฒนาการทางการเมืองของรัฐ อันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับรัฐที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย เพราะการสร้างรัฐธรรมนูญเป็นกติกาหลักในการปกครองประเทศ จึงเป็นสัญลักษณ์แสดงให้เห็นว่ารัฐนั้นมีพัฒนาการทางการเมืองให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- โกสินทร์ วงศ์สุวรรณ,(๒๕๒๖) รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง, กรุงเทพฯ,เจริญรัฐการพิมพ์ ,หน้า ๑.
- จักร พันธุ์เพชร, (๒๕๕๑) การเมืองการปกครองไทยจากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ,ปทุมธานี,มายด์ พับลิชชิ่ง, หน้า ๓๓๑.
- นรนิติ เศรษฐบุตร,(๒๕๕๑) การเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย,กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- มานิตย์ จุมปา, (๒๕๔๖) คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง,กรุงเทพฯ,วิญญูชน, หน้า ๕๕.
- หยุด แสงอุทัย,(๒๕๑๘) คำบรรยายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, กรุงเทพฯ , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, หน้า ๑๗๕.
- Huzar and Stevenson,T.H. (1951) *Poltical Science*,(Ames,Iowa : Littfield, Adams.
- Renny,Austin,(1962) *The Governing of men*, New York ,Holt,Renehart and Winston, pp.77
- สารสนเทศจาก World Wide Web
- <http://digi.library.tu.ac.th>
- <http://www.ect.go.th>
- <http://www.parliament.go.th>
- <http://www.oaganticorruption.com>
- <https://witayakornclub.wordpress.com>
-